

توسعه صنعتی روستایی، راهبردی برای توسعه روستایی

دکتر شاپور ظریفیان

دانشیار گروه ترویج و توسعه روستایی دانشگاه تبریز

مهندس احمد کیانی

کارشناس ارشد توسعه روستایی

مؤلفان: شاپور، ۱۳۴۰ -	نویسنده
توسعه صنعتی روستایی، راهبردی برای توسعه روستایی (با تأکید بر مکان‌یابی شهرک‌های صنعتی روستایی) / شاپور ظریفیان، احمد کیانی.	نویسنده و نام پدیدآور
تیریز: انتشارات پژوهش‌های دانشگاه، ۱۳۹۷.	مکان نشر
XIII، ۱۵۰ ص.	تعداد صفحات
۹۷۸-۶۰۰-۲۸۳-۰۹۰-۲	شابک
فایا	عنوان فهرست نویسی
عمرانی روستایی	موضوع
Rural development	موضوع
عمرانی روستایی -- ایران	موضوع
Rural development -- Iran	موضوع
صنایع روستایی -- ایران	موضوع
Rural industries -- Iran	موضوع
روستاها در توسعه	موضوع
Villages in development	موضوع
سیاست صنعتی -- ایران	موضوع
Industrial policy -- Iran	موضوع
صنایع کوچک -- ایران	موضوع
Small industries -- Iran	موضوع
کیانی، احمد. ۱۳۴۷ -	نام افزوده
انتشارات پژوهش‌های دانشگاه	نام افزوده
University Press Publications	نام افزوده
HN۴/ع ۱۱۰۷	ده بندی کنگره
۲۰۱۰۰۲	ده بندی دیویی
۵۱۹۸۲	مارک کتابشناسی ملی

عنوان کتاب : توسعه صنعتی روستایی، راهبردی برای توسعه روستایی

تألیف : شاپور ظریفیان - احمد کیانی

ناشر : انتشارات پژوهش‌های دانشگاه

طراح روی جلد : امین آقایی نمونه ده

صفحه آرای : الهام اعرج فدائی

چاپ و صحافی : مدیران

تیراژ : ۱۰۰۰ جلد

نوبت چاپ : اول/ ۱۳۹۷

شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۴۸۳-۰۹۰-۲

قیمت : ۱۶۰۰۰ تومان

انتشارات پژوهش‌های دانشگاه

مرکز تخصصی چاپ نشر کتب دانشگاهی ویژه اساتید و اعضای هیات علمی دانشگاه‌ها

آدرس دفتر مرکزی: آذربایجان شرقی، تبریز، آبرسان، مجتمع تجاری بلور، روبروی کلانتری، داخل حیاط (ضلع شرقی)، پلاک ۳۹

بخش امور فنی: ۰۴۱۳۳۲۵۰۲۴۸

تلفن‌های تماس بخش مدیریت: ۰۹۱۴۶۱۴۳۳۴۶۱-۰۴۱۳۳۲۵۲۱۱۶

تلفن: ۰۹۳۰۸۱۴۸۴۸۶

دفتر اهر: شهرستان اهر - میدان معلم - روبروی دارایی - انتشارات پژوهش‌های دانشگاه / دفتر اهر

تلفن: ۰۴۱-۳۵۵۶۱۹۶۱

مرکز بخش: آذربایجان شرقی، تبریز، خیابان امام، روبروی سه راه طالقانی، انتشارات شایسته

www.Unpb.org / Info@unpb.org www.Pajohesh-daneshgah.ir / Info@pajohesh-daneshgah.ir

طبق قانون حمایت از حقوق ناشران و مولفان هر شخص حقیقی و حقوقی که تمام یا قسمتی از این اثر را بدون اجازه ناشر و مولف، نشر یا

عرضه یا تکثیر یا تجدید چاپ نماید مورد پیگیری جدی قانونی خواهد گرفت و مطابق با جرایم قوانین اسلامی برخورد خواهد شد.

پیشگفتار

توسعه قدمتی به اندازه زندگی بشر بر روی زمین دارد. به عبارت دیگر انسان از بدو حیات خود همواره به دنبال پیشرفت و ارتقای کیفیت زندگی خود بوده است. پس از جنگ جهانی دوم این مهم، مفهومی علمی به خود گرفت و از آن پس دانشمندان و صاحب نظران از سایر علوم بر آن شدند که تعریفی جامع از توسعه ارائه دهند چرا که میزان جامع بودن تعاریف بر اجرای سیاست های توسعه ای در مناطق تاثیر به سزایی دارد.

گرچه بسیاری از تعاریف اولیه و سیاست هایی که در پی آن تعاریف اجرا شدند نتیجه معکوسی بر توسعه منطقه ای گذاشتند، اما این امر موجب جامع شدن نظریه ها و دیدگاه ها نسبت به توسعه گردید و از آن پس بسیاری از نظریه پردازان جهت ایده های خود را به سمت مناطق محروم و روستایی تغییر دادند. جایی که علی رغم همه پتانسیل های خود که میتواند در خدمت توسعه قرار بگیرد اینک قربانی سیاست های توسعه ای شده بود. بروز پیامدهایی همچون فقر، مهاجرت، افزایش شکاف منطقه ای و... بر اهمیت توسعه روستایی می افزود و بسیاری از صاحب نظران توسعه، توسعه روستایی را کلید توسعه ملی، منطقه ای و حتی جهانی تلقی کردند.

پتانسیل های روستایی مانند کشاورزی، منابع طبیعی، نیروی کار و... موجب شدند که برنامه ریزی های توسعه روستایی عمدتاً با توجه به پتانسیل موجود روستا انجام شود که "توسعه پایدار" در این مناطق به وجود آید.

یکی از استراتژی های رسیدن به اهداف توسعه روستایی، دستیابی به روستاها می باشد که حاصل آزمون و خطاهای نظریه های قبلی صنعتی سازی در مناطق شهری است که از واحدهایی چون مهاجرت، فقر، بیکاری و... در مناطق روستایی حاصل شده است.

تجربه بسیاری از کشورها نشان می دهد که راه اندازی و توسعه صنایع در مناطق روستایی منطبق با پتانسیل های منطقه، موجب توسعه منطقه ای و افزایش توازن منطقه ای در فضای جغرافیایی می گردد.

در دهه های اخیر کشور ما نیز همگام با بسیاری از کشورهای مجری این سیاست ها از جمله چین، برای دستیابی به اهداف توسعه در مناطق روستایی، همواره به این سیاست توجه ویژه ای داشته است. اما با وجود این، آمار سرشماری ها حاکی از ادامه روند مهاجرت روستاییان به مناطق شهری و تعطیلی بسیاری از واحدهای کشاورزی و دامداری در مناطق روستایی می باشد.

مطالعات نشان می دهد که ایجاد صنایع در کشورمان با اهداف توسعه روستایی منطبق نبوده و به عللی همچون ضعف مدیریتی، فناوری، عدم مکان یابی مناسب و...، نه تنها اغلب صنایع کشور در جهت توسعه روستایی حرکت نمی کنند بلکه برخی از آن ها در جهت خلاف آن در جریان می باشند.

مکان یابی صحیح و منطبق بر پتانسیل منطقه ای اولین گام برای تطبیق توسعه صنعتی و توسعه روستایی می باشد. چراکه در صورت عدم استقرار مناسب بنگاه های صنعتی، همواره هزینه هایی متوجه این واحدها می شود که موجب ناکارآمدی مدیریت، فناوری و سایر پارامترها خواهد بود.

بر این اساس، در این کتاب تلاش شده است ضمن معرفی نظریه ها و دیدگاه های توسعه، توسعه روستایی و صنعتی سازی روستاها به شرح دیدگاه های مکان یابی و استقرار نیز پرداخته شود و در نهایت با ارائه تحقیقی که در مورد بهره گیری صنعتی استان تهران انجام شده است، دیدگاه هایی که مورد بحث قرار گرفته است را با شرایط رفعمرد قیاس قرار دهد تا راهنمایی برای برنامه ریزان و سیاستگذاران کشور برای تحقق اهداف توسعه صنایع در مناطق روستایی باشد.

مطالب این کتاب تا حد زیادی با توجه به سرفصل دروس برنامه ریزی روستایی و منطقه ای در مقطع کارشناسی ارشد و دکتری رشته های جغرافیا و برنامه ریزی روستایی و توسعه روستایی دانشکده های جغرافیا و برنامه ریزی و کشاورزی تهیه شده است و امیدواریم مورد استفاده دانشجویان و اساتید دروس مذکور قرار گیرد.

برخود لازم میدانیم از از همکاری آقایان: دکتر حسین کوهستانی، دکتر حسین کریم زاده از اعضای هیات علمی دانشگاه تبریز در تهیه مطالب و تحلیل اطلاعات طرح پژوهش مکان یابی قدردانی نمایم.

از آقای دکتر مظفر صادقی، مشاور دیوان محاسبات کشور که در زمینه دبیرانی به اطلاعات رقومی و لایه ها همکاری داشتند، صمیمانه سپاسگزاریم. همچنین از مساعدت های بیدریغ جناب آقای دکتر محمد قلی یوسفی استاد دانشکده اقتصاد دانشگاه علامه طباطبائی که ایده های گهربار و نظرات فنی ایشان موجب پربارتر و جامع تر شدن این کتاب گردید، تشکر و قدردانی مینمائیم.

از اساتید بزرگوار گروه صنایع غذایی دانشکده کشاورزی دانشگاه تربیت مدرس، دانشکده مهندسی صنایع، پردیس دانشکده های فنی دانشگاه تهران به دلیل همکاری در پژوهش کمال تشکر و قدردانی را داریم.

همچنین مراتب قدردانی خود را از مسئولین کتابخانه های: دانشکده جغرافیای دانشگاه تهران، مهندسی صنایع و مرکزی دانشگاه صنعتی شریف، دانشکده علوم انسانی، کشاورزی و مرکزی دانشگاه تبریز و سازمان جهاد کشاورزی استان تهران و مدیریت جهاد کشاورزی شهرستان های استان تهران به ویژه شهرستان ری، معاونت برنامه ریزی استانداری تهران، معاونت صنایع سازمان صنعت، معدن و تجارت استان تهران که در فراهم شدن اطلاعات و آمار و مطالب مورد نیاز این کتاب نقش داشتند، اعلام می‌داریم.

همچنین بر خود لازم میدانیم از مسئولین و دست اندرکاران انتشارات پژوهش های دانشگاه که همکاری های خود را جهت چاپ و نشر این اثر دریغ ننموده و دلسوزانه آن را پیگیری نمودند قدردانی نماییم.

هرچند مطالب کتاب، و سه اسامی زیاد از نظر ویرایشی، ترتیب و توالی مطالب و دقت آمار و اطلاعات توسط تهیه کنندگان چندین بار بررسی و کنترل شده است، بی شک خالی از نقصان و ایراد ویرایشی و علمی نخواهد بود. امید است مخاطبان و صاحبان محترم با ارائه نظرات و پیشنهادات از طریق رایانامه ذیل، موجب پر بار تر شدن محتوای کتاب، و اصلاحات جدید چاپ گردند.

با سپاس فراوان - ظریفیان - کیانی zariifian@tabrizu.ac.ir

بهار ۱۳۹۷

فهرست مطالب

۲	پیشگفتار
---	----------------

فصل اول: توسعه روستایی

۱۴	مفهوم توسعه
۱۶	توسعه روستایی
۱۸	اهمیت توسعه روستایی

فصل دوم: صنایع روستایی

۲۲	صنایع روستایی
۲۲	تعریف صنایع روستایی
۲۵	اهمیت صنایع روستایی
۳۰	نقش صنایع روستایی در توسعه روستایی
۳۰	نقش صنایع روستایی در توسعه کشاورزی
۳۰	وضعیت صنایع روستایی در جهان
۳۲	تجربه برخی کشورها در زمینه توسعه صنایع روستایی
۳۲	کره جنوبی
۳۴	هندوستان
۳۷	چین
۴۰	استرالیا
۴۱	برزیل
۴۲	وضعیت صنایع روستایی در ایران
۴۲	سیاست های صنعتی پیش از انقلاب اسلامی
۴۴	سیاست های صنعتی پس از انقلاب اسلامی

۴۶	 طبقه بندی صنایع روستایی
۴۶	 طبقه بندی بر اساس نوع محصول تولیدی
۴۷	 طبقه بندی بر اساس گروه های محصولات (کالا و خدمات)
۴۷	 طبقه بندی بر اساس میزان نسبی عوامل تولید
۴۷	 طبقه بندی بر اساس اندازه
۴۷	 طبقه بندی بر اساس کیفیت محصول (پایداری)
۴۸	 طبقه بندی بر اساس نظام سازماندهی
۴۸	 طبقه بندی بر اساس نوع مصرف محصولات
۴۹	 طبقه بندی بر اساس نوع و حیطه فعالیت صنعتی
۴۹	 طبقه بندی وزارت معادن و تجارت
۵۰	 طبقه بندی بر اساس معیارهای ترکیبی

فصل سوم: صنایع تبدیلی کشاورزی

۵۴	 مقدمه
۵۴	 اهمیت صنایع تبدیلی
۵۶	 تعریف صنایع تبدیلی کشاورزی
۵۷	 طبقه بندی صنایع تبدیلی
۵۷	 طبقه بندی بر اساس غذایی و غیر غذایی بودن
۵۷	 طبقه بندی بر اساس بالا دست و پایین دست بودن صنایع
۵۸	 طبقه بندی بین المللی فعالیت های اقتصادی
۵۸	 طبقه بندی بر اساس کشاورزی و غیر کشاورزی بودن
۵۹	 طبقه بندی وزارت جهاد کشاورزی
۵۹	 وضعیت صنایع تبدیلی در برخی از کشورهای جهان
۶۰	 استرالیا

۶۲		کانادا
۶۴		چین
۶۵		آفریقای جنوبی
۶۶		وضعیت صنایع تبدیلی در ایران

فصل چهارم : مکان یابی صنعتی (با تاکید بر صنایع تبدیلی کشاورزی)

۷۴		مقدمه
۷۵		تنوری های مکان یابی و استقرار
۷۵		تنوری های مکانی با تاکید بر حداقل نمودن هزینه ها
۷۵		دیدگاه لانهارد
۷۶		دیدگاه آلفرد وبر
۷۶		دیدگاه اسمیت
۷۷		دیدگاه پالاندر
۷۷		دیدگاه رنر
۷۸		تنوری های مکانی با تاکید بر حداکثر نمودن درآمدها
۷۸		دیدگاه لوش
۸۰		تنوری های مکانی با تاکید بر حداکثر نمودن سود
۸۰		دیدگاه شادونث
۸۰		دیدگاه گمرین هات
۸۱		دیدگاه راوسترون
۸۱		مدل های مورد استفاده در مکان یابی
۸۲		مدل منطق بولین
۸۲		مدل منطق فازی
۸۲		مدل جاذبه

۸۳	 مدل همپوشانی شاخص ها
۸۳	 مولفه های مکان یابی برای استقرار صنایع

فصل پنجم: شهرک های صنعتی استان تهران

۸۸	 مقدمه
----	-------------

فصل ششم: ارزیابی مکانی شهرک های صنعتی استان تهران (گزارش تحقیق)

۱۱۲	 مقدمه
۱۱۳	 روش تحقیق
۱۱۴	 الف) مدل های جبرانی
۱۱۴	 ب) مدل های جبرانی
۱۱۵	 فرایند تحلیل سلسله مراتبی (AHP)
۱۱۹	 مکان یابی به وسیله سیستم اطلاعات جغرافیایی
۱۱۹	 مراحل مکان یابی به وسیله سیستم اطلاعات جغرافیایی
۱۲۷	 شهرک های صنعتی استان تهران
۱۳۱	 بررسی لایه های اطلاعاتی
۱۳۱	 لایه پراکنش مناطق شهری استان تهران
۱۳۲	 لایه اراضی کشاورزی استان تهران
۱۳۴	 لایه پراکنش روستاهای استان تهران
۱۳۵	 لایه خطوط گاز رسانی استان تهران
۱۳۶	 لایه شبکه فیبر نوری استان تهران
۱۳۸	 لایه شبکه ریلی استان تهران
۱۳۹	 لایه شبکه برق استان تهران
۱۴۰	 لایه هوا و اقلیم استان تهران
۱۴۱	 لایه مسیر رودخانه های استان تهران

- ۱۴۳ لایه راه ها و جاده های استان تهران
- ۱۴۴ لایه مناطق سیل خیز استان تهران
- ۱۴۵ لایه گسل های استان تهران
- ۱۴۶ لایه توپولوژی (پستی ها و بلندی ها) استان تهران
- ۱۴۷ لایه مکان فرودگاه های استان تهران
- ۱۴۸ تلفیق لایه های اطلاعاتی
- ۱۵۰ نتیجه گیری و ارزیابی موقعیت مکانی صنایع
- ۱۵۵ پیشنهادات
- ۱۵۷ منابع